

Байгалийн баялгийн ашиглалт: Монгол Улсын Дотоод аюулгүй байдалд нөлөөлөх нь

Батболдын Амармэнд*

Доктор (Ph.D), шинжээч, amarmend@iss.gov.mn
Монгол Улс, Улаанбаатар, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл,
Стратеги судалгааны хүрээлэн

Жанцанхорлоогийн Ганбаатар

Докторант, jganbaatar2017@gmail.com
Монгол Улс, Улаанбаатар, Үндэсний батлан хамгаалахын их сургууль

Хураангуй

Монгол Улс сүүлийн жилүүдэд стратегийн ач холбогдол бүхий томоохон ордуудыг ашиглалтад оруулах, гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах, хөрөнгө оруулагч улс, аж ахуйн нэгжтэй хамтран ажиллах чиглэлээр бодлогын болон шийдвэрийн арга хэмжээ авч байгаа боловч эдгээр шийдвэр нь орон нутгийн иргэд, иргэний нийгмийн байгууллага болон бусад оролцогч талуудын байр суурьтай зөрөлдөж, улмаар нийгмийн маргаан, эсэргүүцэл, жагсаал цуглааны хэлбэрээр илрэх тохиолдол цөөнгүй байна.

Судалгаанаас үзэхэд зөрчлийн гол шалтгаан нь баялгийн хэмжээ бус, харин баялагийн зөв засаглалын хэрэгжилт, тухайлбал: баялгийг ашиглахдаа холбоотой байгаль орчны сөрөг нөлөөлөл, баялгаас иргэдэд хүртэх үр өгөөж, шийдвэр гаргалтад иргэдийн оролцоо, нийгэм, эдийн засгийн хөгжил, иргэдийн амьдралд үзүүлэх бодит үр нөлөө, үйл ажиллагааны ил тод байдал, төрийн хяналт, зохицуулалт, хариуцлагын механизм хэрхэн хангагдсан байгаатай шууд холбоотой байна. Нөгөө талаас үүссэн маргаан, зөрчилд нам, эвсэл, улс төрийн болон бусад ашиг сонирхлын бүлэг оролцож тухайн асуудлыг шийдвэрлэхээс илүүтэй өөрсдийн ашиг сонирхлыг хэрэгжүүлэх хэрэгсэл болгон анхдагч асуудлын агуулгыг улс төржүүлэх, олон нийтийг талцуулах замаар нийгмийн тогтвортой байдал, дотоод аюулгүй байдалд нөлөөлөх хүчин зүйл болгож байна.

Түлхүүр үгс: Баялгийн засаглал; иргэдийн оролцоо; нийгмийн тогтвортой байдал

Монгол Улсын ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл, газарзүйн тархалт

Монгол Улсын ашигт малтмалын салбарын өнөөгийн бүтэц, хүчин төгөлдөр тусгай зөвшөөрлийн тоо, хамрах талбайн ашиглалт-хайгуулын харьцаа, хөрөнгө оруулалтын бүтэц, хөрөнгө оруулагчдын төвлөрөл, газарзүйн байршил зэрэг үзүүлэлт дотоод аюулгүй байдалд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодорхойлоход чухал ач холбогдолтой юм.

* Холбоо барих зохиогч

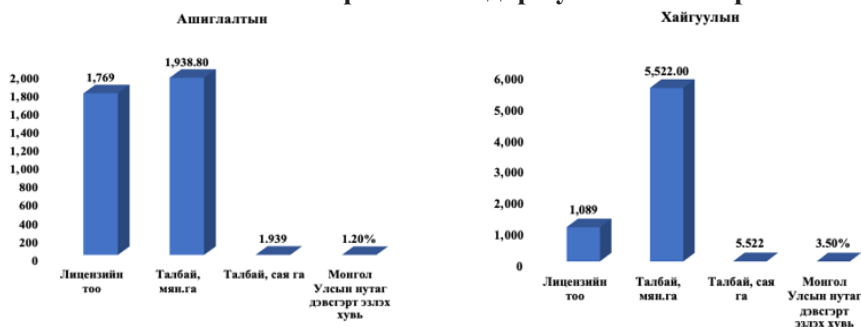
Ашигт малтмал, газрын тосны газрын Кадастрын хэлтсийн мэдээллээр 2026 оны эхний хагас жилийн байдлаар (Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг ашигт малтмал, эрдэсбаялгийн статистик мэдээ, 2026) Монгол Улсад ашигт малтмалын хүчин төгөлдөр 2858 тусгай зөвшөөрөл нийт 7.4 сая га талбайг хамарч, улсын нийт нутаг дэвсгэрийн 4.7 хувийг эзэлж байна. Үүнээс 1769 нь ашиглалтын, 1089 нь хайгуулын тусгай зөвшөөрөл байна. Харин талбайн хувьд ашиглалтын лиценз 1,938.8 мянган га, хайгуулын лиценз 5,522.0 мянган га талбайг тус тус хамарч байна. (Хүснэгт 1)

Хүснэгт 1. Ашигт малтмалын хүчин төгөлдөр тусгай зөвшөөрлийн динамик

Огноо	Нийт лиценз	Ашиглалтын лиценз	Хайгуулын лиценз	Нийт талбай, сая га	Нутаг дэвсгэрт эзлэх хувь
2022	2726	1721	1005	6.9	3.8
2023	2740	1759	981	6.9	4.4
2024	2802	1771	1031	7.0	4.4
2025	2821	1766	1055	7.3	4.5
2026.06.30	2,858	1769	1089	7.46	4.7

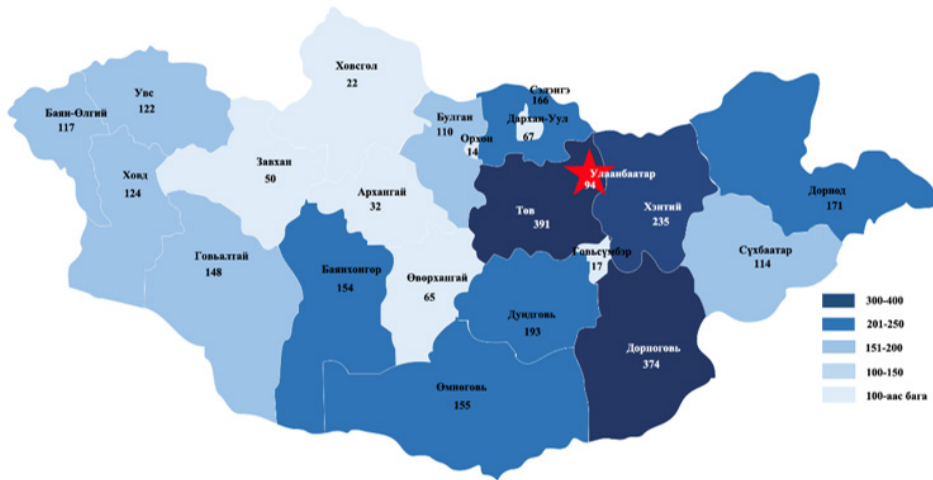
Хүчин төгөлдөр лицензийн тоо 2022-2026 оны эхний хагас хүртэл 132 буюу 4.8, харгалзах талбай 0.56 сая га буюу 8.1 хувиар тус тус нэмэгджээ. Өөрөөр хэлбэл: лицензийн тоо харьцангуй бага боловч хамрах талбай илүү тэлсэн нь ажиглагдаж байна. Гэхдээ уг өсөлтийг зөвхөн шинээр лиценз олгосноор тайлбарлах нь хангалтгүй. Шинээр лиценз авах 651, сонгон шалгаруулалтын 639 өргөдөл 2026 оны эхний хагас жилд бүртгэгдэж, 107 тусгай зөвшөөрлийг олгосон бол 26 талбайг буцааж, 41 лицензийг цуцалж, 23 лицензийн хугацаа дуусгавар болсон байна. Лицензийн бодит динамикийг шинээр олголт, шилжилт хөдөлгөөн, талбай буцаалт, цуцлалт, хугацааны дуусгавар зэрэг үйл явцын нийлбэрээр авч үзэх нь зүйтэй юм. Мөн ашиглалт, хайгуулын талбайн харьцааг авч үзэхэд ашиглалтын лиценз давамгайлж байгаа бол талбайн хэмжээгээр хайгуулын лиценз зонхилж нийт талбайн 74.0 хувийг эзэлж байна. (График 1)

График 1. Ашигт малтмалын хүчин төгөлдөр тусгай зөвшөөрлийн статистик

Цаашид ашиглалтын шатанд шилжих боломжтой хайгуулын лицензийн тархалт, нягтралыг аймаг тус бүрээр авч үзвэл дараах байдлаар харагдаж байна. (Зураг 1)

Зураг 1. Аймгуудад олгосон ашигт малтмалын хүчин төгөлдөр тусгай зөвшөөрлийн газар зүйн төвлөрөл

Лицензийн талбай Монгол Улсын нийт нутаг дэвсгэрт жигд тархаагүй, мөн лицензийн тоо ихтэй аймаг заавал хамгийн их талбайтай байдаггүй байна. Тухайлбал: Төв аймаг 391 лицензээр тэргүүлж байгаа боловч харгалзах талбай 386.8 мянган га, харин Дорноговь дангаараа 1.187 сая га, Өмнөговь 837.5 мянган га, Дорнод 681.9 мянган га, Баянхонгор 493.5 мянган га, Дундговь 470.2 мянган га лицензийн талбайтай байна. Ялангуяа Дорноговь, Өмнөговь, Дорнод, Сүхбаатар зэрэг БНХАУ-тай хиллэдэг дөрвөн аймгийн хүчин төгөлдөр лицензийн талбайг нийлүүлбэл 3.18 сая га болж, нийт лицензтэй талбайн 42.6 орчим хувийг эзэлж байна.

Мөн хүчин төгөлдөр ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл бүхий 7.4 сая га талбайн 1896 сая га буюу 25.4 хувь нь гадаадын 100 хувийн болон хамтарсан хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжүүдэд ногдож байна. Үүний 1.4 сая га буюу 19.6 хувь нь гадаадын 100 хувийн хөрөнгө оруулалттай, 430.0 мянган га буюу 5.8 хувь нь гадаадын хамтарсан хөрөнгө оруулалттай байна. (Хүснэгт 2)

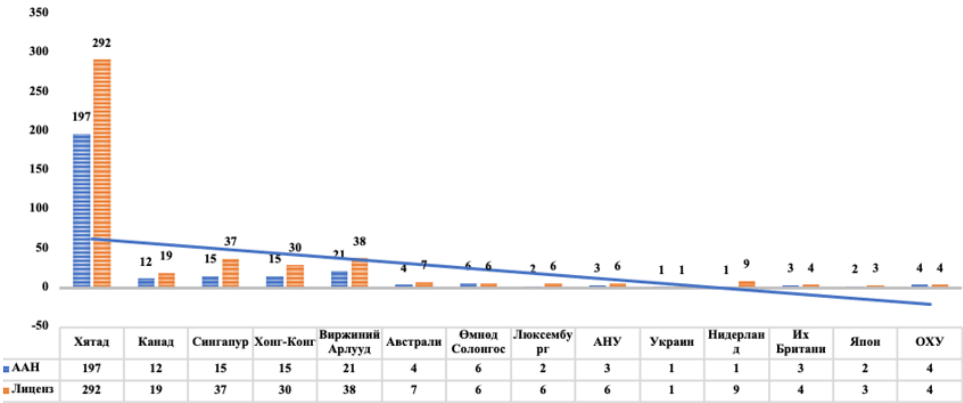
Хүснэгт 2. Ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн хөрөнгө оруулалтын бүтэц

Хөрөнгө оруулалтын хэлбэр	ААН-ийн тоо	Лицензийн тоо	Талбай, га	Нийт талбайд эзлэх хувь
Дотоодын ААН	1443	2225	5,564,736.7	74.6
Гадаадын 100 хувийн хөрөнгө оруулалттай	300	481	1,466,007.9	19.6

Гадаадын хамтарсан хөрөнгө оруулалттай	93	152	430,041.8	5.8
Гадаадын оролцоотой нийт	393	633	1,896,049.7	25.4
Нийт	1836	2858	7,460,786.4	100

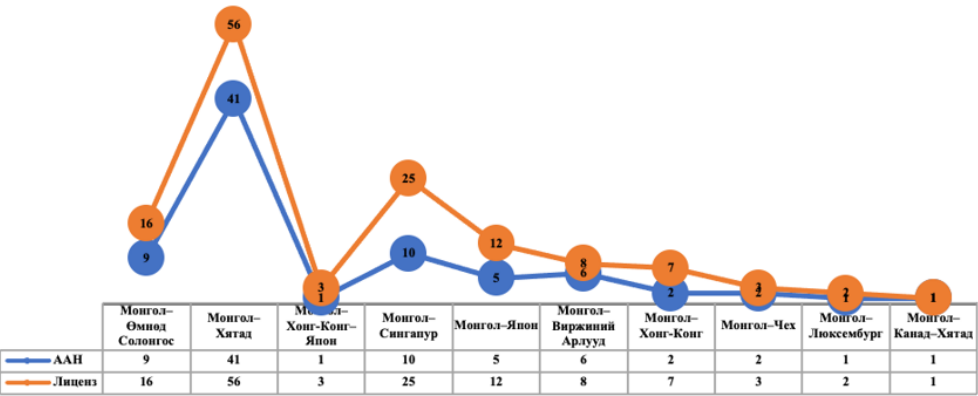
Гадаадын 100 хувийн хөрөнгө оруулалттай 300 аж ахуйн нэгж 481 лиценз эзэмшиж байгаагаас 60.51 хувь буюу 887.1 мянган га нь БНХАУ-ын хөрөнгө оруулагчийн ангилалд бүртгэгдсэн бол Канад 13.54, Сингапур 7.77, Хонг-Конг 5.61, Виржиний арлууд 4.15 хувийг тус тус эзэлж байна. Өөрөөр хэлбэл: Дээрх таван улс нь нийт лицензийн 91.58 хувийг эзэмшиж байна. (График 2)

График 2. Гадаадын 100 хувь хөрөнгө оруулалттай тусгай зөвшөөрөл (улсаар)

Гадаадын 100 хувийн хөрөнгө оруулалттай лицензийн талбай тодорхой хэмжээнд нэг улсад төвлөрсөн байна. Харин хамтарсан хөрөнгө оруулалттай 93 аж ахуйн нэгж 152 тусгай зөвшөөрлөөр 430.0 мянган га талбай эзэмшиж байна. (График 3)

График 3. Гадаадын хамтарсан хөрөнгө оруулалттай лицензийн бүртгэл

Үүнээс Өмнөд Солонгостой 29.52, Хятадтай 20.20, Хонг-Конг, Японтой 10.19, Сингапуртай хамтарсан хөрөнгө оруулалт 9.71 хувийг тус тус эзэлж байна. Дээрх үзүүлэлтээс үзэхэд Монгол Улсын ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийн тоо, хамрах талбай өнгөрсөн онуудад нэмэгдсэн, газарзүйн болон хөрөнгө оруулалтын тодорхой төвлөрөл үүссэн байгааг илтгэж байна.

Байгалийн баялгийн эдийн засгийн хамаарал ба дотоод аюулгүй байдал

Уул уурхайн эдийн засгийн хамаарал: Монгол Улсын эдийн засагт уул уурхайн салбарын эзлэх байр суурь өндөр байгаа нь нэг талаас, эдийн засгийн өсөлт, экспортын орлого, төсвийн бүрдүүлэлтэд чухал ач холбогдолтой боловч нөгөө талаас, гадаад орчны шокийг дотоод эдийн засагт дамжуулах эмзэг талыг бий болгож байна. Тухайлбал: 2024 онд уул уурхай, олборлолтын салбарын нэмэгдэл өртөг 4.3 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 10.8 хувиар өссөн байна (хороо, 2024). Мөн нүүрсний экспорт түүхэндээ анх удаа 80 сая тонныг давж, 83.7 сая тоннд, экспортын орлого 8.7 тэрбум ам.долларт тус тус хүрсэн нь Монгол Улсын экспорт, гадаад валютын орлого уул уурхайн бүтээгдэхүүнээс өндөр хамааралтай хэвээр байгааг харуулна. Энэхүү хамаарал нь дэлхийн зах зээлийн үнэ буурах, экспортын эрэлт өөрчлөгдөх, хил гаалийн болон тээвэр-логистикийн саатал үүсэх зэрэг гадаад орчны өөрчлөлтийг улсын төсөв, аж ахуйн нэгж, өрхийн орлогоор дамжуулан нийгмийн түвшинд мэдрүүлэх боломжтой байна.

Хүснэгт 4. Байгалийн баялгийн эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл ба аюулгүй байдлын хамаарал

Үзүүлэлт	Хэмжээ	Эдийн засгийн илэрхийлэл	Аюулгүй байдлын хамаарал, эрсдэл
Олборлох салбарын ДНБ-д эзлэх хувь	25.87%	Эдийн засгийн бүтцэд уул уурхайн салбарын жин өндөр	Эдийн засгийн хамаарал, түүхий эдийн үнэ, эрэлт буурах үеийн эдийн засгийн өсөлт саарах эмзэг байдал
Ашигт малтмалын экспортын орлого	15.76 тэрбум ам.доллар	Валютын орлогын томоохон эх үүсвэр	Гадаад зах зээлийн хамаарал, экспортын болон валютын орлогын эмзэг байдал
Нүүрсний экспорт	90.0 сая тонн	Экспортын гол бүтээгдэхүүн	Зах зээл, боомт, тээвэр-логистикийн төвлөрлийн хамаарал
Зэсийн хүдэр, баяжмалын экспорт	2.3 сая тонн	Экспортын стратегийн гол бүтээгдэхүүн	Дэлхийн зах зээлийн хамаарал
“Эрдэнэс Тавантолгой” ХК	1.7 их наяд төг	Төсөвт төвлөрүүлэх төлбөрийн өндөр хэмжээ	Төсвийн орлогын төвлөрлийн хамаарал
“Эрдэнэт” үйлдвэр ТӨҮГ	2.24 их наяд төг		Үйлдвэрлэл, экспортын тасалдал болон хөрөнгө оруулалтын орчны өөрчлөлт нь төсөв, валютын урсгалд нөлөөлөх эрсдэл
“Оюу толгой” ХХК	2.34 их наяд төг		

Дээрх статистик мэдээллээс харахад төсвийн болон экспортын орлого цөөн тооны ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийн газарзүйн тархалт, ялангуяа хилийн бүс дэх төвлөрөл нь Монгол Улс нутаг дэвсгэрийнхээ газар ашиглалт, байгалийн баялгийн ашиглалтад төрийн хяналтыг хэр бүрэн хэрэгжүүлж байгааг авч үзэх шаардлагатайг харуулж байна. БНХАУ-тай хиллэдэг Дорноговь, Өмнөговь, Дорнод, Сүхбаатар зэрэг аймагт лицензийн талбай их хэмжээгээр төвлөрсөн нь зөвхөн уул уурхайн асуудал биш, хилийн бүсийн газар ашиглалт, дэд бүтэц, хүн амын суурьшил, байгаль орчны хамгаалалттай уялдах асуудал юм.

Гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжүүдийн эзэмшиж буй лицензийн талбай 1896 сая га буюу нийт хүчин төгөлдөр лицензийн талбайн 25.4 хувийг эзэлж байна. Үүнийг газар нутгийн аюулгүй байдлын үүднээс дангаар нь эрсдэл гэж үзэх боломжгүй. Харин тухайн хөрөнгө оруулалт аль нутаг дэвсгэрт төвлөрсөн, газар ашиглах эрх нь ямар хугацаатай, ямар зориулалтаар ашиглаж байгаа, түүнд тавих төрийн хяналт хэрхэн хэрэгжиж байгаа нь илүү чухал асуудал юм. Ялангуяа гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаа хилийн бүс болон стратегийн ач холбогдол бүхий нутаг дэвсгэрт төвлөрсөн тохиолдолд төрийн хяналтын чадавхыг тусгайлан үнэлэх шаардлагатай.

Монгол Улсын хууль тогтоомжид гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжид газрыг тодорхой зориулалт, хугацаа, нөхцөлтэйгөөр ашиглуулах зохицуулалттай. Иймээс төрийн бүрэн эрх нь газар олгосноор дуусахгүй. Газар ашиглалтын зориулалт, хугацаа, байгаль орчны нөхцөл, ашиглалтын явц, гэрээний хэрэгжилт, эрх дуусгавар болсны дараах газрын төлөв байдалд хяналт тавих шаардлагатай. Эндээс “газар ашиглах эрх олгосон боловч тухайн газарт төрийн хяналт бодитоор хэр хэрэгжиж байна вэ?” гэсэн асуудал гарч байна. Хэрэв лиценз болон газар ашиглах эрхийн бүртгэл тус тусдаа явагддаг, эцсийн өмчлөгч тодорхой бус, газар ашиглалтын бодит зориулалт болон зөвшөөрөгдсөн үйл ажиллагааны нийцлийг тогтмол шалгах боломж хязгаарлагдмал байвал төрийн нутаг дэвсгэрийн хяналт суларч болзошгүй. Мөн лицензийн тоо, талбай, хөрөнгө оруулагчийн харьяаллыг тус тусад нь бүртгэхээс илүүтэйгээр лиценз-газар, ашиглалт-компанийн, өмчлөл-эцсийн, өмчлөгч-байршил-үйл ажиллагаа гэсэн мэдээллийг нэгтгэн хянах шаардлагатай. Ингэснээр тодорхой газар нутагт ямар этгээд ямар эрхийн үндсэн дээр, ямар зориулалтаар, ямар хугацаанд үйл ажиллагаа явуулж байгааг төр бүрэн хянах боломжтой болно.

Иймээс газар нутгийн аюулгүй байдлын гол асуудал нь гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж байгаа эсэхэд бус, Монгол Улс өөрийн нутаг дэвсгэрт газар ашиглалт, байгалийн баялгийн ашиглалт, түүнтэй холбоотой үйл ажиллагаанд төрийн бүрэн эрх, хяналтаа бодитоор хэрэгжүүлж чадаж байгаа эсэхэд оршино.

Энэ хүрээнд хилийн бүс болон стратегийн ач холбогдол бүхий нутаг дэвсгэрт лиценз, газар ашиглалтын төвлөрөлд тусгай үнэлгээ хийх, гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжийн газар ашиглалтыг нэгдсэн бүртгэлээр хянах, эцсийн өмчлөгчийг тодорхой болгох, газар ашиглалтын зориулалт, хугацаа, гэрээний

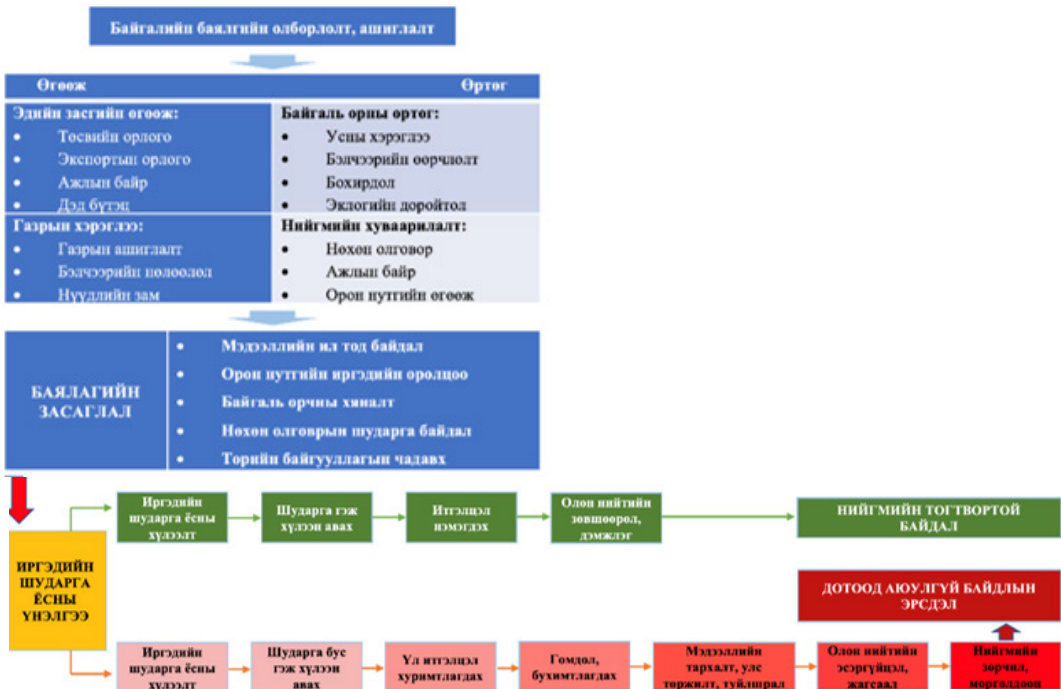
хэрэгжилтэд тогтмол хяналт тавих нь төрийн нутаг дэвсгэрийн бүрэн хяналтыг хангах чухал нөхцөл болно.

Байгалийн баялаг бус, байгалийн баялгийн засаглалын эрсдэл: Байгалийн нөөц ихтэй байх нь өөрөө нийгмийн зөрчил үүсгэдэггүй. Харин баялгийг ашиглах шийдвэр гаргалт хаалттай, үр өгөөжийн хуваарилалт шударга бус, газар ашиглалт болон байгаль орчинд тавих хяналт сул байвал иргэдийн бухимдал нэмэгдэх нөхцөл бүрддэг.

Монгол Улсын хувьд эдгээр асуудал нь төр, иргэдийн хоорондын итгэлцэлд шууд нөлөөлөх эрсдэлтэй. Иргэд баялгийн ашиглалт, түүний үр өгөөжийн хуваарилалтыг шударга бус гэж үзэж, шийдвэр гаргалтад оролцох боломжгүй болсон тохиолдолд төрийн байгууллагад итгэх итгэл суларч болно. Хэрэв иргэдийн шаардлага, гомдлыг шийдвэрлэх механизм үр дүнгүй байвал үл итгэлцэл хуримтлагдаж, улмаар нийтийн эсэргүүцэл нэмэгдэх эрсдэлтэй. Ийм нөхцөлд уул уурхайн тодорхой асуудлаарх маргаан өргөжиж, төр, иргэдийн хоорондын зөрчилд хүрч болзошгүй.

Иймээс баялгийн засаглалын эрсдэлийг үнэлэхдээ эдийн засгийн үр өгөөжөөс гадна шийдвэр гаргалтын ил тод байдал, иргэдийн оролцоо, мэдээллийн хүртээмж, төрийн хариу арга хэмжээ, газар ашиглалт болон байгаль орчны хяналт зэрэг үзүүлэлтийг авч үзэх шаардлагатай. Эдгээр нь баялгийн ашиглалтаас үүдэх нийгмийн зөрчлийн эрсдэлийг тодорхойлох үндсэн хүчин зүйл болно.

Зураг 2. Дотоод аюулгүй байдалд үзүүлэх нөлөөллийн механизм

Энд “шударга ёсны талаарх үнэлгээ” нь чухал ач холбогдолтой. Учир нь бодит эдийн засгийн өгөөж өндөр байсан ч иргэд тухайн өгөөжийг шударга бус хуваарилагдсан гэж үзвэл нийгмийн зөрчил үүсэх боломжтой. Харин өгөөж харьцангуй бага байсан ч шийдвэр гаргалт ил тод, иргэд бодит оролцоотой, нөхөн олговор шударга, байгаль орчны хяналт үр дүнтэй, төрийн зохицуулалт ойлгомжтой байвал нийгмийн тогтвортой байдал хангагдана.

Монгол Улсад уул уурхай, газрын тосны хайгуул, ашиглалтын үйл ажиллагаатай холбоотойгоор иргэдийн эсэргүүцэл, жагсаал, цуглаан өрнөж, орон нутагт зөрчил, маргаан үүссэн тохиолдол цөөнгүй байна. Эдгээрийн шалтгаан, цар хүрээ нь харилцан адилгүй боловч баялгийн ашиглалт, орон нутгийн эрх ашиг, байгаль орчны хамгаалалт, мэдээллийн ил тод байдал, төрийн зохицуулалт, олон нийтийн итгэлцэлтэй холбоотой нийтлэг асуудлууд ажиглагддаг.

Он	Шалтгаан	Гол асуудал	Зөрчлийн онцлог	Аюулгүй байдлын эрсдэл
2009 оноос	Оюу толгой	Гэрээ, өгөөж, төрийн эзэмшил, үндэсний эрх ашиг	Удаан хугацааны улс төр, нийгмийн маргаан	Төр-хөрөнгө оруулагчийн итгэлцэл, үндэсний эрх ашиг
2015	Ноён уул-Гацуурт	Уул уурхай, түүх соёлын өв, байгаль орчин	Иргэд, ТББ-ын эсэргүүцэл	Газар нутаг, өв соёл, байгаль хамгааллын зөрчил
2017-2018	Тост, Тосон бумба	Газар нутаг, байгаль орчин, малчдын эрх ашиг	Орон нутгийн эсэргүүцэл эрчимжсэн	Орон нутгийн эрх ашиг-уул уурхайн зөрчил
2022	“Нүүрсний хулгай”	Баялгийн орлого, төрийн өмч, хариуцлага	Улс даяар өргөн хүрээний эсэргүүцэл	Төрд итгэх итгэл, шударга ёсны асуудал
2022-2024	Халзан бүрэгтэй	Газрын ховор элемент, байгаль орчин, оролцоо	Орон нутгийн эсэргүүцэл давтагдсан	Стратегийн баялаг, орон нутгийн оролцоо
2026	Хэрлэн тохой XXVIII	Газрын тосны хайгуул, газар ашиглалт, гадаадын оролцоо	Иргэн-компани, иргэн-гадаадын ажилтан хоорондын зөрчил	Газар ашиглалт, нийгмийн зөрчил, гадаад харилцааны эрсдэл

Дээрх тохиолдлуудаас үзэхэд Монгол Улсад байгалийн баялгийн ашиглалттай холбоотой зөрчил нь зөвхөн уул уурхайн үйл ажиллагааг эсэргүүцсэн хэлбэрээр хязгаарлагдахгүй байна. Зөрчлийн агуулга нь байгаль орчин, газар ашиглалт, орон нутгийн эрх ашиг, баялгийн өгөөжийн тэгш хуваарилалт, мэдээллийн ил тод байдал, төрийн шийдвэр гаргах үйл явцтай холбоотой байна.

Дүгнэлт

Судалгаанаас үзэхэд байгалийн баялгийн ашиглалтаас үүсэх эрсдэл, зөрчлийн гол эх үүсвэр нь баялгийн хэмжээ, ашиглалтын цар хүрээ бус, харин газар ашиглалт, байгаль орчны нөлөөлөл, баялгийн үр өгөөжийн хүртээмж, шийдвэр гаргалтын ил тод байдал, иргэдийн оролцоо, төрийн хяналт, зохицуулалт, хариуцлагын тогтолцооны уялдаа хангалтгүй байгаатай холбоотой байна. Эдгээр асуудлаар төрийн шийдвэр иргэдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол, хүлээлттэй зөрчилдөж, мэдээлэл авах болон шийдвэр гаргалтад оролцох боломж хязгаарлагдах, маргаан шийдвэрлэх механизм тодорхой бус, төрийн байгууллагын хариу арга хэмжээ удаашрах нөхцөлд анхдагч зөрчил даамжирч, оролцогч талуудын хүрээ тэлэн, улмаар орон нутгийн маргаан олон нийтийг хамарсан зөрчилд шилжих замаар нийгмийн тогтвортой байдал, дотоод аюулгүй байдалд нөлөөлөх эрсдэл үүсэж байна.

Иймд байгалийн баялгийг ашиглах бодлого, шийдвэрийг эдийн засгийн өгөөжөөр хязгаарлахгүйгээр газар ашиглалт, байгаль орчны хамгаалал, орон нутгийн иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол, шийдвэр гаргалтын ил тод байдал, оролцоог хангахын зэрэгцээ төрийн хяналт, зохицуулалт, хариуцлагын тогтолцоог харилцан уялдаатай хэрэгжүүлж, баялагийн засаглалыг хууль дээдлэх, төрийн бүрэн эрх, нийгмийн тогтвортой байдлыг хамгаалах зарчимд нийцүүлэх шаардлагатай.

Natural Resource Exploitation and Its Impact on Mongolia's Internal Security

Amar Mend Batbold *

Doctor (Ph.D). Research Fellow, amar_mend@iss.gov.mn
The Institute for Strategic Studies, National Security Council of Mongolia,
Ulaanbaatar, Mongolia

Ganbaatar Jantsankhorloo

Ph.D, candidate, jganbaatar2017@gmail.com
Mongolian National Defense University, Ulaanbaatar, Mongolia

Abstract

In recent years, Mongolia has adopted a range of policies and measures aimed at developing strategically important mineral deposits, attracting foreign investment, and strengthening cooperation with investor countries and enterprises. However, such decisions have at times conflicted with the positions of local communities, civil society organizations, and other stakeholders, resulting in social disputes and opposition and, in some cases, public protests and demonstrations.

Research indicates that the principal drivers of such conflicts are not the scale of mineral resources themselves, but rather the effectiveness of resource governance. Key factors include the environmental impacts associated with resource extraction, the extent to which local communities

* Corresponding author

benefit from natural resources, public participation in decision-making, tangible contributions to socioeconomic development and people's livelihoods, operational transparency, and the effectiveness of state oversight, regulation, and accountability mechanisms. Moreover, when political parties, coalitions, political actors, and other interest groups become involved in such disputes and seek to use them to advance their own interests rather than resolve the underlying issues, the original dispute may become politicized and divisions within society may deepen. This, in turn, may undermine social stability and pose risks to domestic security.

Keywords: Resource governance; public participation; social stability.

Received: September 8, 2026 | Accepted: September 15, 2026 | Published online: September 30, 2026

© The Author(s) 2026

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.